

XAVIER MONSALVATJE

PROSES DEL VIVRE
❧ *A SOLIVS* ❧

XAVIER MONSALVATJE

PROSES DEL VIURE
A SOLIUS

© de la presentació:
Xavier Sala i Congost

© del pròleg:
Joaquim Nadal i Farreras

© de la introducció:
Josep Pujol i Coll

Coordinació:
Jordi Gaitx Moltó

Edició:
Ajuntament de Santa Cristina d'Aro
Comunitat Cistercenca de Santa Maria de Solius

Correcció lingüística:
Jaume Gabarró i Canals

Realització:
www.palahi.cat

Agraïments:
Albert Fontanet i Millach, Josep M. Vicens i Batet, Gerard Bussot i Liñón

Dipòsit legal GI 733-2017

ISBN 978-84-697-3170-3

Excepte en els casos previstos per la Llei, qualsevol reproducció, distribució, comunicació pública o transformació d'aquesta obra només pot ser realitzada amb l'autorització dels titulars dels drets que s'indiquen en els crèdits.

Ajuntament de
Santa Cristina d'Aro

Monestir Cistercenc
de Santa Maria de Solius

Amb l'ajut de:

Diputació de Girona

Aquesta edició facsímil
de les *Proses del viure a Solius*,
de Xavier Monsalvatje,
ha estat publicada
amb motiu de la commemoració
dels cinquanta anys
de la fundació del monestir cistercenc
de Santa Maria de Solius
i dels cent anys de l'estada
de l'escriptor a Solius.

PRESENTACIÓ

Ens plau molt oferir-vos aquesta reedició de les *Proses del viure a Solius* (1922), del gran escriptor gironí Xavier Monsalvatje, publicades gràcies a la iniciativa conjunta de la comunitat cistercenca de Solius i de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro.

La nostra complaença és múltiple. En primer lloc, perquè creiem –i no som només nosaltres els que ho diem, sinó que ho fan els especialistes– que aquestes *Proses* constitueixen la millor de les obres de Monsalvatje. Un conjunt de textos madur, amarats de simbolisme, a cavall entre el modernisme primigeni de l'autor i el seu noucentisme final.

Segonament, perquè aquest text feia temps que demanava ser reeditat. Les *Proses del viure a Solius* va ser una obra pòstuma, feta a base de textos breus, que els amics de l'escriptor van aplegar en un volum del qual se'n van fer només 125 exemplars. Amb la reedició creiem esmenar una injustícia històrica.

I en tercer lloc, perquè aquesta és també una forma de celebrar, aquest any 2017, els cinquanta anys de la fundació del Monestir de Solius, a la qual l'Ajuntament es vol adherir de forma entusiasta.

Solius és la quarta part del nostre municipi. És una part essencial de nosaltres, tal com ho són també Bell-lloc d'Aro, Romanyà de la Selva o la vila capital. Solius és, històricament, el "terme agrícola de Santa Cristina d'Aro", tal com es titula el quadern divulgatiu dedicat a aquest terme que ha publicat l'Ajuntament a inici d'aquest any, dins de la Col·lecció de Temes Cristinencs de l'Arxiu Municipal. I, a més, és un terme rotundament antic, definit ara fa 1.100 anys –l'any 916 es delimitava un territori que, poc després, el 939, seria anomenat, en llatí *ipsos Olivos* –les Oliveres.

El cas és que a les *Proses del viure a Solius* hi trobem, magníficament esbossat per la mà i la ploma d'aquest gran literat català que

fou Xavier Monsalvatje, el retrat més líric del Solius rural i bosquerol dels anys 1917 a 1920, període durant el qual l'escriptor fou acollit a la rectoria de Santa Agnès per tal de guarir-se d'una greu malaltia. Un Solius que, de tant en tant, mira, des dels seus cims, bé cap a la llengua de mar, bé cap a l'enyorada Girona, a través de la plana de la Selva. És una parròquia que batega amb les estacions, de la primavera a l'hivern, en la qual la cuina desprèn la flaire dels productes de les hortes del mas; les feines del camp i els costums ancestrals hi tenen una presència arrelada; i les vetlles de les nits fredes es passen vora el foc de la humil rectoria de Santa Agnès.

L'edició que presentem, a més, ve acompanyada d'una magnífica introducció de l'estudiós de Monsalvatje, en Josep Pujol, que ens farà entendre millor l'autor, el text i l'època; i d'un pròleg a càrrec d'en Joaquim Nadal, que a banda de ser un gironí de soca-rel, és un gran coneixedor i, encara més, un autèntic enamorat de Solius.

Gràcies a Xavier Monsalvatje, Solius es convertí en lloc literari –després ho faria el prevere Pere Ribot, amb les seves poesies. Les muntanyes de Solius també van desfilars per la prosa memorial d'Agustí Calvet "Gaziel". Un xic més enllà, Joaquim Sitjar literaturitzà can Barraquer i el Balcar, Elvira Gràcia –a qui hem homenatjat en el desè aniversari de la seva mort– féu el mateix amb Bell-lloc, i Mercè Rodoreda amb Romanyà.

Veure el nostre municipi a través del prisma literari d'aquests grans escriptors i escriptores ens el fa estimar encara més. Avui, la reedició de les *Proses del viure a Solius* ens apropa i ens fa més fidels a Solius. Podríem dir que gairebé, ni que sigui per uns moments, ens fa *viure a Solius*.

XAVIER SALA I CONGOST
Alcalde de Santa Cristina d'Aro

PRÒLEG

Els textos d'aquestes proses tenen prop de cent anys. I ara en fa cinquanta que una petita comunitat cistercenca, procedent de Poblet, es va instal·lar en els escenaris d'aquestes proses. Quatre monjos arribaven per donar una vida nova a l'església i a la rectoria que va acollir en una cura de salut Xavier Monsalvatje entre 1917 i 1920.

Em plau imaginar-me una llarga xerrada entre Monsalvatje i l'abat Garreta, dues mirades diferents d'escenaris diferents: la frondositat exuberant dels paisatges de la Garrotxa i la geografia de les vinyes amb la seva geometria a la Conca de Barberà.

Però Solius no és ni una cosa ni altra. És un escenari plaent, d'onduacions suaus, és una lenta ascensió des de la plana del Ridaura fins als boscos i les muntanyes veïnes. I una església, amb la seva avinguda de xiprers, una rectoria i un cementiri, en el darrer replà abans del bosc. En els rierols que aboquen al Ridaura plàtans i pollancre defineixen amb el seu recorregut el fil mateix del rierol. Muntanya amunt alzinars i suredes s'enfilen amb aquell punt de verd fosc, més aviat difuminat, que expressa la duresa dels troncs i de les fulles per resistir les escomeses del vent i de la climatologia.

Solius és un escenari bell i podria haver enganxat igual Xavier Monsalvatje i l'abat Edmon M. Garreta en la contemplació i seducció d'una llenca de blau, el mar, al final de les aigües cansades del Ridaura, on ara s'alça Platja d'Aro que Monsalvatje no podia pas ni imaginar.

A Solius Monsalvatje escriu, tot i que no li deixen ni llegir ni escriure. Observa, escolta i escriu. Obre els ulls i para l'orella. Sent uns sorolls que no té identificats i resulta ser una nova oració de la Beneta, la majordona del rector. Té temps per esguardar el cel, de nit i de dia, per extasiar-se amb les columnes de núvols un dia gens amenaçadors i un altre amb vents de tempesta, de tronada. La relació entendridora amb el vedell més jove del ramat adquireix

tons d'un afecte entre persones. Les narracions de Xavier Monsalvatje tenen un punt d'agudesia, una intel·ligència narrativa i una intel·ligència subtil per tancar cada narració amb una culminació brillant i inesperada.

En els darrers cinquanta anys he fet moltes vegades el camí de Solius, sempre amb la sensació d'amb prou feines haver passat de la pell de la vall. Hi he tingut converses escadusseres amb els monjos i he assistit a alguns dels moments culminants de la vida de la comunitat: les vespres per començar, el funeral del germà Gilbert Galceran. Un monjo que va saber interpretar com pocs les profunditats de la vall tota ella farcida d'escenaris de pessebre. Els diorames són comprimits dels escenaris pessebrístics, de Solius i del món.

Però no hi he fet estades, no hi he passat cap nit. No m'he pogut deixar anar pel sospir enyoradís que Xavier Monsalvatje albira un dia que des de la muntanya a l'horitzó esguarda el que podria ser la seva estimada Girona. Aquesta narració és el punt de contacte entre la sensació de benestar del repòs necessari i l'excitació per la llunyania del contacte amb la ciutat que l'havia fet vibrar i que li havia donat el privilegi de ser-ne mecenes, orientador, conseller, dels diferents grups que hi bullien i que ell sabia interpretar amb ànim cosmopolita per lligar les orientacions més conservadores i les més trencadores simbolitzades per *L'Enderroch*.

Tanta passió no va ser respectada per la malaltia i Monsalvatje moriria jove deixant una petjada transversal, oberta, entre els cercles intel·lectuals gironins.

Ell mateix havia escrit i definit, amb Joaquim Pla Cargol, *Terra de gestes i de beutat, Girona* que no fa gaire ha estat reeditada en edició facsímil (edició de 1917) i amb edició transcrita (edició de 1918). És un llibre desbordant, romàntic i barroc, ple d'orles i caplletres, amb textos literaris i quadres d'artistes que, a l'època, han pintat Girona amb una mirada des de Girona endins i una mirada des de Girona enfora.

Les proses del viure a Solius, que ara feliçment es reediten en edició facsímil i amb un text molt aclaridor de Josep Pujol i Coll, que és qui millor coneix Xavier Monsalvatje, acompanyaran des d'ara l'altra gran obra. En tots dos casos amb actors compartits Joaquim Pla, coautor al *Terra de gestes i de beutat*, i curador d'aplegar els textos de Monsalvatje, per a l'edició pòstuma que els amics li van dedicar el 1922. Pla va posar a contribució els tallers de la impremta de la seva família i va elaborar un producte deliciós. Més sobri, més auster, molt més contingut que el llibre de 1917 i de 1918. Hi vaig sovint a aquestes Proses per submergir-me en el món de l'autor i alhora per posar un perfil literari a la vall que em sedueix i que conec tan poc.

I naturalment l'edició tanca el cercle de cent anys: de la rectoria al Monestir, de Xavier Monsalvatje a la Regla de Sant Benet.

Si l'exemplar que tinc no enganya, d'aquesta edició, bellament editada, amb un paper de qualitat i caplletres molt vegetals, se'n van fer 125 exemplars numerats.

És hora doncs d'acabar amb el privilegi d'uns quants i de situar aquest llibre altre cop a les llibreries i a l'ànima dels lectors.

JOAQUIM NADAL I FARRERAS
*Institut Català de Recerca en Patrimoni Cultural
i Universitat de Girona*

INTRODUCCIÓ

Xavier Monsalvatje Iglésias (Olot, 1881-1921) va ser home de molts perfils. Al d'escriptor caldria afegir-hi el de pintor, el de banquer, de melòman, de mecenes i d'ideòleg del noucentisme gironí, amic de l'arquitecte Rafael Masó i protector de l'escultor Fidel Aguilar; però també fidel, des dels orígens, al grup modernista de Girona, de Prudenci Bertrana, de Miquel de Palol, de Carles Rahola, amb els quals s'havia anat formant com a artista. La seva obra literària és escassa i dispersa entre les múltiples revistes on va anar col·laborant, i culmina amb les seves *Proses del viure a Solius*, publicades pòstumament el 1922.

Un viure malalt a Solius

Tenim coneixement detallat de l'estada terapèutica de Monsalvatje a Solius pel testimoni dels seus amics fidels. Carles Rahola, al seu llibre *Xavier Monsalvatge. Assaig per a una biografia sentimental* (1934), hi explica que poc temps després de la sobtada mort del seu pare, el 1917, l'historiador Francesc Monsalvatje, es van manifestar els primers símptomes d'una malaltia poc específica. La cita és llarga, però abundosa en detalls:

El qui no s'hauria volgut moure de Girona per res del món, ni deixar en mans d'altri els afers que honestament regia, va veure's obligat a anar a passar una llarga temporada a muntanya, al poble de Solius. Solius!... Nom evocador. Muntanyoles, arbredes sureres, una rectorieta humil, una petita llenca de mar blava enllà, solitud, i, per damunt de tot, l'ensomni i l'enyorança constant de Girona, que el malalt potser no tornarà a veure mai més.

Cal imaginar-se el que vol dir per a un esperit com el de Monsalvatge aquest exili indefinit, aquest allunyament dels éssers més cars i de les coses més estimades! Tanmateix, l'esperança i el "deure" de guarir són més forts que tot; i allà dalt, en la rectoria isolada, que té per jardí un petit cementiri, sol enmig dels arbres companyons, amb aquella clapa

de cobalt que s'albira darrera les muntanyes... i amb el gran amor de Girona al cor, Xavier Monsalvatge ennobleix el seu sojorn. Allí escriu les "Proses del viure a Solius", pietosament publicades, després de mort, pels seus amics fidels; allí pinta els paisatges de què hem parlat i entre els quals no podia mancar l'esglesieta de Solius amb els seus xiprers evocadors; allí deu meditar a estones sobre el misteri torbador de la mort... (Rahola, 1934: 22-23)

Per bé que els motius de la tria de Solius no estan del tot clars, una versió recollida oralment pel germà Albert Fontanet, del monestir cistercenc que ha reutilitzat la vella rectoria, en dóna una explicació plausible: l'amistat amb la família soliuenca Vicens, emparentada amb els Malagrida olotins, ben segur connectats amb els Monsalvatje.

L'estada devia produir-se entre 1917 i 1920. Les primeres *Proses*, sota el títol *Miniatures*, ja van aparèixer a l'*Almanach per a 1918 de L'Esquella de la Torratxa*. Eren "Paisatge", "Ventada" i "El pastor", il·lustrades amb boixos de Fidel Aguilar, que havia mort feia poc. I el sojorn s'allargà com a mínim fins el 14 de desembre de 1919, tal com ho prova la postal enviada al poeta Miquel de Palol:

Bon amic Miquel de Palol:

Me recordo sovint, molt més sovint de lo que pots pensar-te, de la meva Girona amb la vostra companyia.

Ja és hermós aquest racó de món. Hi ha unes muntanyes blanques encisadores, uns boscos reconfortadors, però hi manca la sal.

No escric, car no'm deixen fer res, ni enraonar. Això d'estar malalt, és evidentment cosa de mal gust. (Arxiu Històric de Girona, fons Palol).

Miquel de Palol fou un altre bon amic que recordà l'estada de Monsalvatje a Solius, en la seva autobiografia *Girona i jo*, bo i desmentint aquesta suposada inactivitat de què fa gala el malalt:

En la seva llarga convalescència, en aquell poblet de quatre cases espargides entre terres magres i pinedes ufanoses, de margenades florides en tot temps i amb la grogor de la ginesta o el morat discret

de les estepes, amb un aire fi i picant de mar i de resina, en l'esglésiola blanca de Solius, jo l'havia acompanyat llargues jornades, esperançat, com ell mateix, que la vida, la vida que tan a dolls havia fruit, s'arrapés de nou i de ferm en el seu cos. El sentia parlar, com sempre, d'art i d'entusiastes projectes, l'escoltava llegint les bellugadisses i clares quartilles del llibre que anava escrivint, aquelles *Proses d'un viure a Solius* [...]. Xavier, allí, cultivava també tot el que podia el seu jardí espiritual, llegint, escrivint i, més encara —assedegat per la llum i pel paisatge que volia fruir amb tots els seus sentits—, pintant amb un mestratge meravellós els més bells racons d'aquella soledat vegetal, per ofrenar-nos-els després —quan va prendre comiat de nosaltres, els seus millors amics—, com el darrer llegat espiritual que ens feia. (Palol, 2010: 181)

Al monestir de Solius, i fruit de la donació del col·leccionista Jordi Verrié i Faget, es conserva una mostra de l'activitat pictòrica de Monsalvatje, la vista de l'església ja mig oculta pels xiprers que hi anaven creixent. El quadre està datat al 1920. Si la data és autògrafa, o bé l'estada s'allargà un temps més, o bé el quadre fou pintat a base de records un cop a Girona o Olot.

Algunes de les *Proses* foren premiades en els Jocs Florals de Girona del 1920, poc abans de la mort de l'autor, i publicades l'any següent. Es tractava de "Les tres roses" i "L'eclipsi", però val a dir que Solius hi apareix transformat en Salions (Casacuberta, 2010: 546-47). Un altre fragment, "Els sorolls", s'havia publicat també el 1921 a *La Comarca* d'Olot, dins el dossier "A la memòria d'En Xavier Monsalvatje" (núm. 416, 12 de març, pàg. 116). A tall d'homenatge, van arribar l'any següent de la mort de l'escriptor les *Proses del viure a Solius*, una edició de bibliòfil encapçalada pel pròleg de Joaquim Pla i completada amb un ramell d'altres miniatures en prosa. Començava així el reconeixement de la carrera literària de Monsalvatje per part dels seus companys de generació, que van veure en aquest llibre el cant de cigne de l'autor i la fi dels anys daurats de la seva joventut.

Les miniatures Monsalvatje

En el meu estudi biogràfic sobre Xavier Monsalvatje, acompanyat d'una àmplia antologia de la seva obra, les *Proses del viure a Solius* van reeditar-se amb una sèrie de modificacions, que ara paga la pena de justificar i comparar amb el facsímil (Pujol i Coll, 2012). A banda d'una mínima normalització purament ortogràfica, es va optar per incorporar un inèdit procedent de l'arxiu familiar, "La font", i una nova reordenació dels capítols. El manuscrit —part del qual encara és en mans de la família— està format per quartilles soltes que possibiliten ordenacions diverses i que van obligar el curador a prendre una decisió opinable. Malgrat l'autonomia de cadascun dels capítols, la marcada incidència del ritme de les estacions —de primavera a hivern— invita a una lectura en aquest ordre, que la proposta de Joaquim Pla no sempre respecta.

La miniatura, entesa com una prosa preciosista relativament curta i que funciona com a capítol d'una obra més llarga, bo i mantenint-hi una independència que permet publicar-la com a peça solta, és molt característica de Xavier Monsalvatje. Les seves *Cançons a Emmo* havien estat concebudes de la mateixa manera, editades per separat al llarg dels anys, formant una novel·la que només el mateix Monsalvatje va poder llegir com un tot. D'una banda, s'adapta al ritme irregular de producció d'un escriptor no professional que hagué de repartir el seu temps entre la banca, la família, el mecenatge i les iniciatives culturals, com la societat noucentista Athenea o els Jocs Florals de Girona, entre moltes altres. D'altra banda, la miniatura és una opció que encaixa molt bé en la seva estètica, d'arrel simbolista i modernista i de la qual té molts models, sobretot francesos, com Pierre Louÿs —traduït per ell mateix—, però també Baudelaire o Villiers de L'Isle-Adam, i que a Catalunya havia estat conreada a les revistes modernistes com *Juventut* —on Monsalvatje havia publicat anys enrere—. I no ens podem estar, a més, d'endevinar en les seves *Proses* certs paral·lelismes amb les *Proses líriques* de Josep M. López-Picó, premiades als Jocs Florals de Girona del 1907.

Primavera d'hivern

Quan ens endinsem en les catorze proses que conformen l'obra, hi constatarem com el desenvolupament narratiu és mínim, en favor de la descripció de la natura amable de Solius i el desenvolupament de les seves possibilitats simbòliques. Tota la primera meitat és primaveral: la promesa de la resurrecció a "Dijous Sant", l'esperança tranquil·la de la pervinca florida que clou el "Crepuscle", o la Pasqua a "Les tres roses". Però és a "L'eclipsi" on la fecunditat primaveral pren una dimensió còsmica, a través de l'explicació d'un eclipsi lunar com el desposori amorós entre el sol i la lluna, que tindrà ressons en tota criatura nada aquella nit. Si la fertilitat és un dels temes centrals del llibre, la solitud enyoradissa n'és el contrapunt que el tensa, encadenant parelles derivades: salut-malaltia, vida-mort, decadència-resurrecció, primavera-hivern. Si el març és fred, tempestejat i invita a meditar sobre la mort a "La vetlla"; "El tortell" és tot ell un festeig de la vida, concretat en la rifa d'un tortell a l'aplec de l'ermita de Montclar. En el zènit, "Migdia" confegeix una mirada parnassiana i classicista als fruits saborosos de la natura, pròdiga si és treballada amb esforç i amor, i que es vincula tot seguit amb l'esclat estival del poema en prosa "Les noces del sol". Tanca la tríada de proses estiuenques "El pastor", una represa del tema de l'enyorança, prosa especialment valorada per Garcés per la seva proximitat amb la poesia. En canvi, "Ventada" obre la porta a les proses tardorenques i hivernals, que finalitzen amb "Hivern", tot un conjur en contra de la Mort, mot malastruc que tanca l'obra.

La resta del llibre va confegir-se amb una extensa secció, "Vària", que aplega obres esparses. "Rahab", "Respha" i "Abisag" havien aparegut a la revista musical *Scherzando* el 1912, sota el títol "Miniatures bíbliques". "El falciot enfollit" és una de les *Cançons a Emmo* per la qual Monsalvatje tenia més predilecció, car la va publicar diverses vegades, la primera d'elles al primer número de la revista gironina *Cultura*, el 1914. També les altres miniatures podrien respondre, per temàtica i estil, a anys més reculats: "Ruth" és una altra miniatura bíblica, potser inèdita; "Maria del

Carme professa” és una represa del tema de la monja torbadora, molt car al grup modernista de Girona; i no seria estrany que “La tronada” hagués d’inserir-se dins les *Proses*, amb les quals lliga temàticament.

Solius, 1917-1919

Sense esser l’objectiu principal de l’obra, l’escriptor també va reportar el Solius rural que hi va conèixer durant la seva llarga convalescència. A “Dijous Sant”, mentre es prepara el monument de Setmana Santa s’hi anomenen la dona de Can Llambinet, la noia Vilabella i la jove de can Musiqueta, totes elles de masies perfectament localitzables avui dia. I no cal dir la petita església prop del Montclar que apareix a “El tortell” —on hem de suposar que està parlant de Sant Baldiri, que tenia un aplec, cap al 20 de maig, ben viu durant aquella època (Gaitx, 2016: 24)—; o la rectoria, l’epicentre de la narració. Molt més dubtosos històricament són els seus estadants, mossèn Joaquim i la seva majordona Beneta, així com la timba de capellans del “Crepuscle”. Entre el 1915 i 1926 a Solius va ser rector Jaume Bach Surroca (1885-1944), que sembla tenir poc a veure amb el mossèn ludòpata¹. En canvi, “El despertador devoto o las Saetas de desengaño” que apareix a “La vetlla” està basat en el *Despertador cristiano de sermones doctrinales* (1693) del bisbe de Cadis José de Barcia y Zambrana on, al final del tercer volum, apareixen les *saetas* esmentades. Sobre l’entranyable Beneta, la majordona, hi ha records a Solius d’alguna criada a la rectoria amb la qual podria tenir algun paral·lelisme.

L’avi Casica —un altre nom sense referent real— és un gran secundari de l’obra, cosint-la en les seves reaparicions intermitents, des que branda el brancall de pi com a ofrena de Dijous Sant fins al

---

¹ Dades extretes de la necrològica apareguda al *Boletín Oficial Eclesiástico del Obispado de Gerona*, LXVIII, 1 (1944), pàg. 44, i completada amb altra documentació de l’Arxiu Diocesà de Girona.

relat mític de l'eclipsi, i encara és protagonista del capítol "La font" —eliminat en la versió publicada—, en el qual guia el protagonista fins a la font de l'Auladell, prop del Montclar, i la compara amb la font mítica de la nimfa Aretusa. La seva eloqüència poètica i bonhomiosa recorda el pastor Gaietà, de *Solitud*. Rescabalem aquí el fragment perdut:

La font

L'avi Casica m'havia dit: "Quan serà ben fort anirem a la font de l'Auladell. Tastarà una aigua fresca i si el dia és clar, veurem passar el tren de França, i fins veurem França, que és una terra tota rosada."

Veus aquí que ara, quan la salut ha tornat, caminem amb el bon avi serra amunt per a assolir la font quan neix gairebé al bell cim del Montclar.

El camí és poc afressat i ens cal apartar els brucs florits que encensen el nostre pas amb núvols de pòlem blanquinós. De tant en tant una merla espantada s'embardissa xerriquejant. Amunt, amunt!... Al creuar una obaga sentim el planyívol cançonejar de la fontanella. L'avi tot joiós i transportat m'ensenya la font amagada gentilment sota unes mates de murtra granada. Després ha captat un vas d'aigua i amb ell a la mà, com un sacerdot orant abants de la libació, ha dit:

—Diuen els llibres que en temps passats una verge anomenada Arethusa plora meravellada dintre el cristall de l'aigua. El senyor rector diu que són falòrnies, mes jo, un dia ja llunyà m'aparegué la verge encantada en el fons verdós de la font de l'Auladell.

Dient això l'avi ha mirat al trasllum l'aigua del got com cercant-hi alguna visió miraculosa i després ha començat a beure amb calma i cerimònia. Soltadament s'ha aturat per dir-me, joiós signant la llunyadia:

—Veu el tren de França? Allà dellà!...

Casi a l'horitzó, una petita fumerola blanca caminava cargolant-se a l'horitzó tot rosat. França i la dona d'aigua, dues meravelles de l'ensomni de l'avi Casica.

El retorn i la fi

L'estada balneària a la rectoria de Solius va fer el seu efecte. Segons la narració de Carles Rahola, Monsalvatje es va refer prou com per retornar a Girona:

Aquell repòs i aquella natura solitària, tanmateix, fan miracles. Al cap d'algun temps, Monsalvatge sembla recobrar la salut. Poc a poc, les forces van tornant: és com un renovellament. Arribarà un instant en què aquella ànima franciscana podrà dir, sense paraules, la seva gratitud al creador de tota cosa. La vida, que semblava tan feble, triomfarà de la malura sorda i traïdora. Quantes coses belles no podran realitzar-se encara! ... Xavier Monsalvatge deu donar-se tot ell al gaudi de la resurrecció, i els seus ulls blaus deuen amarar-se de tendresa en deixar per sempre aquells llocs on ha guarit miraculosament. Deu ésser un moment ben intens aquell en què el bon Xavier s'acomiaa emocionat de Solius, del rector ferreny, de la majordona feïnera, dels arbres amicals i de les melangioses postes de sol, per tornar, per fi, a Girona, que tant l'atreu i en la qual té una missió a accomplir. Amb quina activitat reprendrà les seves tasques i anirà redreçant les coses que semblen irremeiablement caigudes! En pujar al tren a Bell-lloc, després d'una bona caminada per florits senderons, en la qual Xavier ha volgut demostrar que ja no es "cansava"; en acomiadar-se, amb la mà ben estesa, dels qui l'han acompanyat fins a la petita estació, la vida, prometedora, li somriu, com si tornés a néixer (Rahola, 1934: 23-24).

Però Rahola encara no ha acabat la seva crònica sentimental. Per obligacions professionals, Monsalvatje no es pot quedar a Girona sinó que s'ha de traslladar a la casa pairal d'Olot. Allà recaurà en la malaltia, ja sense remei. Als quaranta anys acabats de fer, Xavier Monsalvatje moria a Olot, el 26 de febrer de 1921.

Com l'englantina de la rectoria

Les *Proses del viure a Solius* és, si fem cas a la recepció crítica posterior, la millor obra de Xavier Monsalvatje. Bon punt van aparèixer, a totes les ressenyes s'hi advertia el caràcter d'obra

pòstuma, de manera que el to laudatori es barrejava amb l'elegíac. Ja a Barcelona, Prudenci Bertrana no va trigar a valorar la darrera obra de l'amic perdut, des de la seva secció "Ideari bàrbar" a primera pàgina del diari *La Publicitat*, relacionant-la amb el tram final de la seva vida:

[...] Ningú ha escrit una cosa semblant, perquè ningú ha pogut sintetitzar en les visions de poesia camperola, la convicció que eren les darreres i, a l'ensem, la resignació de que ho fossin.

La sensibilitat del nostre Xavier s'afina en l'infinita amargura de sentir-se exhaurit d'energies vitals. Llavors troba que totes les coses tenen una pietosa dolcesa pels seus ulls i pel seu cor, predestinats a deixar-les.

No es rebel·la, no blasma, no enveja la supervivència dels éssers, ni l'immutabilitat del cel, ni la renovació constant dels fenòmens que l'encisen. Els paladeja amb l'esperit, amb ànsia de consol, amb la calma formidable del just i els hi dedica un sospir i una oració.

Alguna volta, però, s'abranda un poc la seva prosa, pren rojors de coincidència amb els seus pòmols d'enfebrat, i sentiu la bravada de la seva pell i el panteix del seu pit, i la sequedat dels seus llavis. [...] ("Proses del viure a Solius", d'en Xavier Monsalvatge", *La Publicidad*, 25 de març de 1922, pàg. 1).

Idèntiques impressions va tenir el poeta Tomàs Garcés, gran valedor de les *Proses* des de les pàgines del mateix diari, a la secció "Carnet de les lletres", sota el pseudònim de *Ship-boy*:

[...] En els fulls del seu llibre de proses hi reviu les figures i les colors del poble: Monsalvatge feia parlar dolçament Beneta, la majordoma, o l'avi Casica, i copsava l'elemental puresa de llurs ànimes. El matí i el capvespre, l'ardència estival i la desolació de l'hivern, passen damunt el paisatge de Solius i es reflecteixen en el llibre de Xavier Monsalvatge. La terra i la gent, tan senzills, esdevenen un motiu de lirisme.

Les proses del malaurat Xavier Montsalvatge, humides i lluent, són lírica encesa. Breus, concises, treballades, cristallines, semblen cançons, i són brillants i alades, talment cants de poesia. El viure de Solius no podia ésser dit amb paraules més pures. Les fa més pures encara l'enyorança. Ho diu el mateix Monsalvatge en un indret inoblidable

del llibre: les muntanyes “flairoses i garrides” de Solius, li duen “el record d’una altra muntanya. És tota ella de topazis i maragdes, on les clàssiques oliveres tenen una ombra movedissa...”. L’església del poblet suscita en el malalt solitari l’església de la seva ciutat, “tota nafrada i humil, daurada pel sol, sonora de pardals, feixuga de glòria”. Això és l’enyor. [...] (“Xavier Montsalvatge, o l’enyorança”, *La Publicidad*, 15 d’abril de 1923, pàg. 1).

Amb motiu de l’homenatge que se li féu anys més tard a l’Ateneu de Girona, el 1925, el relat de Solius aletejava com un record intens i un adéu valuós, tant en el parlament de Tomàs Garcés com en el de Prudenci Bertrana. I encara més rica en detalls fou la remembrança que li féu Carles Rahola en la biografia emocionada que tant hem utilitzat, del 1934.

Es va esmentar el poeta rural Francis Jammes (1868-1938) com a influència tardana i guaridora, com una ànima bessona. Ell també s’havia iniciat literàriament sota la influència de Baudelaire i el simbolisme, però una sotragada personal el va reconvertir a un catolicisme manifest en les seves obres, dedicades també a exaltar la vida rural, viscuda des d’una notaria de poble al País Basc francès. Les lectures de Jammes a Solius podrien haver accentuat la mirada franciscana de Monsalvatje malalt, sempre a punt d’admirar la bondat del món i les seves criatures.

Així, en la mirada retrospectiva, la biografia i la trajectòria de Monsalvatje resplendia amb una coherència admirable, un arc que es tensava a partir de *Girona, terra de gestes i beutat* (1917) i que culminava, sublim, en les *Proses del viure a Solius*, “l’obra més viscuda i més intensa”, segons Rahola. Sí: més enllà de la seva inqüestionable vàlua literària, des de la mirada adulta, les *Proses* esdevenien un colofó redemptor. Les delinqüescències decadentistes de Monsalvatje apareixien així com una desviació gairebé necessària, una temporada a l’infern mitjançant la qual és més meritori el retorn a l’ordre del fill pròdig. Tant se val que l’herència simbolista encara hi sigui notòria, el que compta és la mirada serena i una mica irònica damunt un paisatge essencial, ordenat i plàcid, on les

tradicions van succeint-se amb el mateix ritme que les estacions. Els seus amics biògrafs li disculpen amablement els pecats literaris de joventut, el que compta és l'evolució cap al cristall noucentista de Solius, perquè en la seva rectoria s'efectuà la darrera eclosió de Monsalvatje, esbatanant-se com l'englantina del seu jardí. O, en metàfora feliç de Bertrana, com el canelobre de l'atzavara, que floreix abans de morir.

JOSEP PUJOL I COLL

Bibliografia

CASACUBERTA, Margarida (2010). *Els Jocs Florals de Girona (1902-1935)*. Girona: CCG edicions (Biblioteca Fundació Valvi).

GAITX, Jordi [et al.] (2016). *Solius. El terme agrícola de Santa Cristina d'Aro*. Santa Cristina d'Aro: Ajuntament i Arxiu (col. Temes cristinencs, 5)

PALOL, Miquel de (2010). *Girona i jo*. Girona: CCG Edicions (Biblioteca Fundació Valvi).

PUJOL I COLL, Josep (2012). *Perfils de Xavier Monsalvatje (1881-1921)*. Girona: CCG edicions (Biblioteca Fundació Valvi).

RAHOLA, Carles (1934). *Xavier Monsalvatge. Assaig per a una biografia sentimental*. Girona: Graf. Darius Rahola.

Oli pintat per Xavier Monsalvatje (1920). Degué ser fet en els darrers moments de la seva estada a Solius –o bé s’elaborà posteriorment a base d’esbossos i records (Foto: Miquel Correyero. Monestir de Solius).

PROSES
DEL
VIVRE A SOLIVS

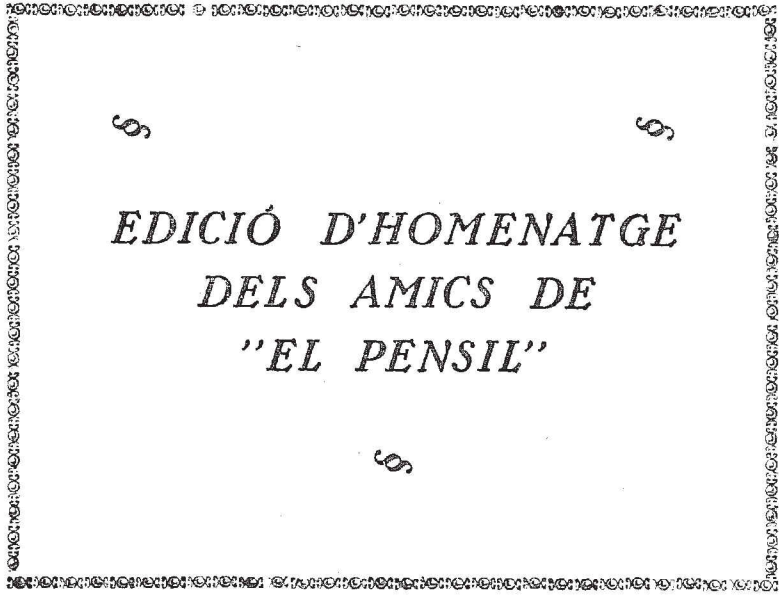
per
XAVIER MONSALVATJE

§

OBRA PÒSTVMA

§

MCMXXII
OBRADORS DALMAV CARLES, PLA, S. A.
GIRONA

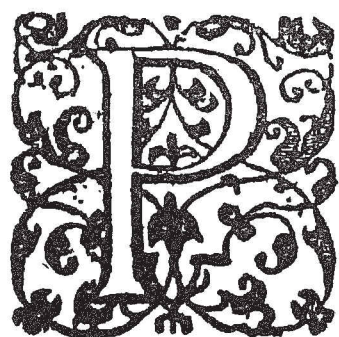
§

§

*EDICIÓ D'HOMENATGE
DELS AMICS DE
"EL PENSIL"*

§

A LA BONA MEMÒRIA DE XAVIER
MONSALVATJE, ESPERIT SELECTE,
ÀNIMA ESCOLLIDA I
FRATERNAL
AMIC

OC podia pensar, en els jorns clars, optimistes i apassionats durant els quals, moguts amb-dós per l'amor a la Ciutat, bastíem en homenatge a ella, el nostre llibre Terra de gestes i beutat, que, poc temps després, per causa dissortada d'un fat dolorós, degué encapçalar, amb unes ratlles meves i sintetitzant l'homenatge d'un grup d'amics, l'obra pòstuma del volgut Xavier.

No cerqueu en aquests moments i en aquest

lloc, cap elogi ditiràmbic a la seva obra excelsa, car mon desig és que en els fulls d'aquest llibre, que per a molts tindrà tota la valor i la unció d'un breviari, hi bateguin per enter, sens que res més en pugui distreure l'atenció, les emocions més íntimes que, en les darreries de la vida de l'amic, endolciren sos moments apesaratats i enguniosos. Tot elogi, per just que fos, em semblaria aquí una estridència i una profanació a la seva dolça memòria, que desitjo guardar ben íntima, com una relíquia emocional i única.

Vosaltres, els qui fóreu devots d'ell i recollíreu caires de la seva espiritualitat, batecs del seu patriotisme i amicals delícies de la seva gentilesa, recolliu novament, en aquestes planes, aquella exuberància de companyonia, de generositat i de bonesa, que tan fortament plasma-ven el seu caràcter i la seva personalitat.

És amb una íntimitat ben recollida, amb una vera emoció, posant cada ú ben endintre la seva ànima, que jo us prec procediu a la lectura de les impressions que segueixen.

La seva paraula, aconhortadora o entristida, sempre amical, sempre amanyagadora, un xic trèmola a voltes per l'emoció, us parlarà novament en les fulles d'aquest llibre. Aquella seva

mateixa paraula que, un jorn imborrable per a nosaltres i tal vegada en un pressentiment de ço que havia d'esdevenir, no pogué contenir un plor singlotós, que li brollà involuntari al terminar la lectura d'una d'aquestes impressions tan justes i delicades, brodades curosament en el redòs auster i sossegat de la rectoria de Solius.

·§.

JOAQUIM PLA

Febrer de

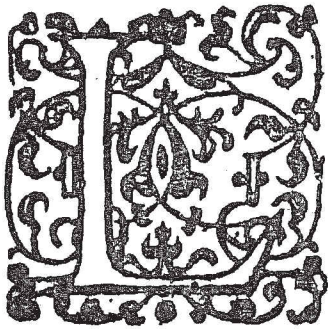
1922

PROSES
DEL
VIVRE
A
SOLIVS

EL DIJOVS SANT

DIJOURS SANT

A Beneta és la majordona del rector de Solius. La Beneta és una dona minsa, que vesteix sempre de negre, que llagrimreja invariablement com la més afligida de les criatures. Després del *Pare nostre*, són les seves gairebé úniques paraules un « Ai, Déu meu », igual que s'escaigués a cada instant el trànsit suprem de la vida.

Quan s'acosta una festivitat religiosa, la veuríeu tota transfigurada, car ella treballa i reposa, viu i somnia sols per a l'església. El pobre senyor rector ha de menjar cremat i portar la sotana sorgida, mes cal honorar la neteja dels altars, la pulcritud de les robes del culte, la puntual i gràcil tocata de l'Àngelus i de l'Oració.

Avui que és Dijous Sant, els « Ai, Déu meu » són més clars, és amorosa i té els ulls brillants i clars, talment si la persistent mullena els hi

hagués colorat d'una blavor marina. De bon matí, s'espera a la porta de la rectoria per a recollir dels feligresos les ofrenes que fan per a la major glòria del Sant Monument. A cada prova d'amor a Jesús, ella n'és tota agraïda i trasbalsada.

La dona de can Llambinet ha portat un ciri alt com son fill, que és un galifardeu de quinze anys; la noia Vilabella, una creu de fusta tota guarnida de cabellera de mill grillat en la foscor; la jove de can Musiqueta, un cor de rama esclatada de gines-trell ben olent amb ferides sagnants de tomanyí florit. De tots els presents, que han sigut molts, el de l'avi Casica l'ha emocionada verament.

Es un soberg brancai de pi, guarnit amb cintetes de colors i candeles a cada brot i amb un pinyó pelat, blanquíssim, mengívol i gentil de veure, traspasat de cada fulleta punxant. La Beneta ha tingut llarga estona la toia a la mà, contemplant-la amb delectança infinita.

Després, l'ha aixecat enlaire, mirant la blava regor puríssima del cel, esperant veure sortir a Jesús d'un nuvolet isolat, per a agrair i veure la presentalla, talment com l'havia vist pintat en una estampa virolada del seu llibre de devoció.

CREPUSCLE

CREPUSCLE

EL JARDÍ parroquial, colgat en les boscúries i arredossat en la obaga dels xiprers del cementiri, és tot dolorós en les ombres crepuscolars d'aquesta tarda rúfola.

La Beneta surt a la porta, mira vers la plana on la claror carminosa de la posta ha encès petites viles i masies, i diu agreujada:

— Ai, Senyor!... Ara mateix serà fosc i mossèn Joaquim tan lluny!... Ai, Senyor, aquest joc!...—

Jo somnio llarga estona amb ço que trontolla l'esperit de la minyona. Penso amb una acalorada manilla que cada festa deu emportar-se'n el senyor rector a la vila propera. El veig amb mossèn Joan, mossèn Pere i mossèn Agustí, al

voltant d'una taula tapissada d'una roba florejada, plena de cartes, grans de blat de moro i calderilla en desordre, dins una cambra blanca i fumosa dels cigars encesos.

Tots enraonen, alhora i acaloradament, de política, de Don Jaume exilat, de la gran guerra. La veu del més jove, mossèn Agustí, rogallosa, mes encara dominadora, diu una i cent voltes:

— « Via stulti recta in oculis ejus!... Via stulti recta in oculis ejus! »...

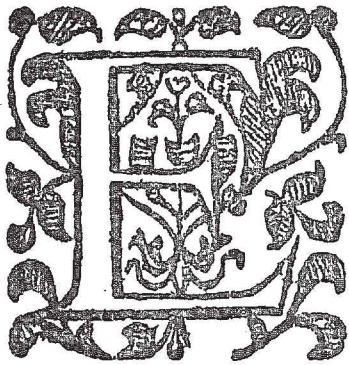
En les afrositats de la cuina, la figura esquelètica de la minyona es contorsiona en la dolor, i sa veu estremida repetia la jaculatòria:

— Ai, Senyor! Ai, Senyor!

La plaça és gairebé submergida en la foscor que avença; les muntanyes s'amaguen darrera una cortina de boira lletosa. Sota l'englantina del jardí, la pervinca ha aclucat els seus ulls blavosos i ha acotat humilment el cap, reverenciant el primer estel que s'ha encès en la nit.

ELS SOROLLS

ELS SOROLLS

N les innombrables matinades de ma llarga convalescència a Solius, he après a conèixer tots els petits sorolls de la casa que hostatjo, bastida bellament al mig d'unes grans bosquíries. .

El xerrotejar dels pardals qui juguen dins el taronger de l'hort, el potejar sec de la conilla espantada dins la gàbia, el xiuxejar de l'escombra al bell matí, l'udol apagat de la llar encesa, el salmejar dels pins a l'arribada de la marinada: tots els sorolls me són grats i coneguts a igual que antics i bons companys.

Ara el meu esperit és torbat per una fressa nova, desconeguda, que la raó no pot pas explicar-se... El gotejar remorós d'una font?... La voladúria d'un ocell que no es mou de lloc?... S'és eixernada la marinada abans d'hora?...

- Beneta! Puja, Beneta!
- Què mana mon senyor.
- Sento un soroll feble i rar a la cambra d'abaix. Què deu ser?
- Potser els conills.
- No. Conec el rosegar seguit i el trescar d'aquest animaló insaciable. No són els conills.
- Potser l'olla que bull.
- Tampoc és l'olla. El seu roncar casolà me és estimat i conegut.
- Doncs serà que em sent quan reso la Corona.
- I què és la Corona?
- Una devoció que avui he començat a fer sortint de missa i abans d'esmorzar. Ai, Senyor!
- Cal posar-se bé
amb Déu!

LES TRÈS ROSES

LES TRES ROSES

EV'S AQUI la Pasqua de Resurrecció. Amb l'esbogerrament de les campanes que han cantat la glòria del Senyor, s'hi ha ajuntat l'alegria de tota cosa. La festa ha fet el cel més clar i més lluminós el dia. Enflaire l'ambient l'odor de la terra xopa i pròdiga d'esplets primaverales. Les abelles, espaumades d'embriagament de les noves flors, fan l'aire sonor. El xerroteig dels ocells que s'aparellen, es barreja amb la joia de les noies i dels infants que surten de l'ofici.

En el jardí del rector s'han esbadellat les tres primeres roses. Una és daurada i rissada com els teus cabells; l'altra, carmina i molsuda a semblança de la teva boca; la darrera és una rosa rosada igual que la teva carn, amada!

Jo m'era embadalit amb això tan senzill i mira-

culós alhora, quan un míser captaire ha sonat grollerament la campana del cancell. He vist quan la Beneta li feia l'almoina de pa que Déu ens dô. El pobre ja havia partit quan la major-dona el cridà per donar-li les tres primeres roses. El captaire, sorprès de l'ofrena, ha restat llarga estona immòbil i dubtós: després, amb un gest de resignació, les ha posades dins un tupí ennegrit que portava lligat a l'esquena.

— Beneta !... Jo voldria sapiguer per què has donat les flors al captaire.

— Perquè aquesta tarda haurien vingut les noies veïnes i les haurien agafades per a anar al ball del poble.

— Les flors són fetes per a marcir-se cim del pit de les noies.

— Per a anar al ball?... Uix !... — I llençant queixes i desprecis, la Beneta ha tornat a la cuina llòbrega.

Tu no saps pas, Beneta, que a manca de les roses del jardí parroquial, les noies oferiran als seus xicots, en el ball d'aquesta Pasqua,
les roses veres de les seves
boques roses.

L' ECLIPSE

L' ECLIPSI

'AVI Casica és el poeta de Solius. Ja deveu recordar el seu nom pel singular ramoi de pi que portà a l'església del Senyor pel Dijous Sant.

Quan treballa i quan parla, ho fa amb joia pura, rublert d'una fantasia humil i gaia que enamora. Sabreu el seu blat pel regueró de sang del fenc florit que l'envolta, el seu hort pel roser que floreix enrondat al pou. Ell coneix la virtut curativa de les plantes, la misteriosa vida dels astres i els averanys de tota cosa.

La Beneta, avui sortint de missa, l'ha consultat per un delicat afer que no l'ha jaquida dormir en tota la nit. Ahir va posar una lloca i una veïna li va dir que els polls no naixerien, car de

bon matí hi havia hagut un eclipsi i era una mala senyal.

L'avi Casica, dret en la plaça de l'església i amb els ulls clars i els cabells blavosos per l'ombra opaca dels xiprers, ha dit sentenciosament i de bella manera:

— T'has esporuguit sense raó, Beneta!... Els polls naixeran si la lloca és pacient i són tocats d'un bon gall, ja que l'acluca de la lluna d'ahir és de bona estrugància per a aquestes coses... El sol i la lluna governen a la Terra, que viu del seu amor, car la lluna i el sol, Beneta, s'estimen de molts anys ençà... Veuràs que quan la lluna ve de veure el seu amat, n'és tota lluminosa i contenta i al cel hi ha una nova llum i en l'aire una nova flaire: aprofita aquesta avinentesa sempre que vulguis fer llevar quelcom de la terra. Mal-fia't d'ella quan fa temps que no ha vist el sol, ja que sovint fa pagar el seu marriment... L'acluca, Beneta, és el llur desposori, i vol dir que a son temps la lluna infantarà una nova estrella pels cels. Ahir, doncs, fou un gran dia per a posar una lloca... Les vaques que en aquest jorn de nocces quedaren prenys, pariran un vedell amb una taca al front a faisó d'estrella.

ENYOR

ENYOR

EN el primer passeig, després d'una llarga convalescència en les muntanyes de Solius, la bellesa consoladora de terres noves m'invadia generosament. Mes una volta fórem dalt de la carena i vaig endevinar la meva ciutat submergida en les ones blavoses de les muntanyes llunyes, un remolí d'extranyes frisances m'agità fonament... I vaig confessar-me a l'amic:

Jo no puc pas estimar com voldria, amic, ni aquestes teves muntanyes, ni aquella humil església que ens aixopluga, ni la dolçor de l'amistat que ens uneix.

Car, quan m'apar ser transportat per aqueixes carenes tan flairoses i garrides, me fibla amb dolor, el record d'una altra muntanya. És tota

ella de topazis i maragdes, on les clàssiques oliveres tenen una ombra movedissa, les runes que la coronen un ressò d'immortalitat, i els horts humils, esgraonats i saqueis, un deix incomparable de bonesa.

Quan comença a assaonar-me l'aromosa fe de l'església, m'engunia sentir-me lluny d'una altra església de ma ciutat. Ella és tota nafrada i humil, dorada pel sol, sonora de pardals, feixuga de glòria.

I quan la teva bondat comença a guanyar-me el cor, aquest se sent malastruc per la manca d'altres amistats que l'arboraven.

Amic: La separació de la terra que s'ha viscut i estimat, resta inoblidable com la primera imatge de la mort. Hom sembla guarir, però queda sempre un deix de tristesa. Hom endevina l'estimada

darrera la calitja de la llunyania, i una
llàgrima s'escola cara avall.

És l'enyor.

LA VETLLA

LA VETLLA

Qví dalt a la muntanya, el Març és fred i tempestejat. Mentre al defora la pluja assota els sembrats i el vent fa queixar les arbredes abatudes, nosaltres passem la vesprada vora la llar encesa.

El senyor rector llegeix i medita devotament el llibre del seu resar diari. La Beneta fa mitja, arraulida en un recó; de tant en tant, deixa la feina per a vigilar la cassola que xiuxeja flairosament. Jo só tot preocupat per un llibre que he trobat a les golfes entre mig de paperam vell. S'anomena pomposament «El despertador devoto o Saetas de desengaño», i és un deliciós compendi del virolat misticisme del vuitcents.

« Mira, pecador, qual vives ;
Porque de la misma suerte,
que es la vida, assi es la muerte. »

Penjat als calamastres i cim la llenya abranda-
da del foc a terra, un perolet ronca monòtona-
ment fa estona: de sobte el seu bull devé més
sorollós i tempestejat, l'escuma sobreïx i cau
damunt dels dardells i torterols de les flames que
llengotegen crepitants i embogides.

— Beneta!... Me sembla que lo que tenim al
perol ja és prou bullit.

— Ai, no senyor!... L'any passat teníem uns
naps que al bullir, amb tres *pare-nostres* podien
treure's del foc. Aquest any ne volen set, i tot
just sóc al que fa quatre.

Jo sóc tot esfereït de lo que diu la minyona.
Ella ho veu, i segueix dient:

— Ai Senyor! Tot s'empitjora cada any! —

Els meus ulls són fascinats pels llavis de la mi-
nyona que mormolen les oracions guiadores, i els
naps que dansen esbogerrats dins el perol singlo-
tant. I penso cóm ells i els homes són més dolents
cada dia, cóm el món és mesquí i atribulat.

Passa una estona. La Beneta s'alça sens dir
un mot, i treu el perol de la llar... Les flames
lliures abranden els tions i la cambra s'és tota
il·luminada rojament.

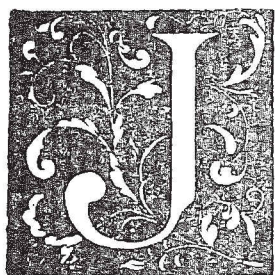
I jo torno amb les «Saetas de desengaño»:

« Pecador, confiessa, i lloira »...

EL TORTELL

EL TORTELL

A prop de Montclar, la petita església de les muntanyes rocoses i oloroses de Solius, vaig atansar-m'hi a l'obirar un escamot de minyones i donzells endiumenjats sota la porxada que cobricela la porta de l'ermita gentil. Ells i elles, ho vegí després, tiraven adalerats a una virolla per a guanyar les dames que més tard havien de rifar el tortell de la festa major que celebraven aquell dia.

El tortell presidia aquell estol rioler i fressós, gallardament posat cim el padró i sostingut per un dels braços de la creu de ferro forjat. Jo no havia pas vist mai una tan meravellosa manifestació d'art popular... Veureu!... Era un tortell de pare gegantàs, d'una grandària imponent i d'un aspecte mengívol. Era d'una farina que el foc havia torrat sàviament, i ara apareixia com

una corona amb reflexes d'or, nimbada per la blavor ultramarina de la celístia. Formava un drac afrós, les escates del qual s'endevinaven fetes amb delitosos pessics a la pasta flonja, recargolat bàrbarament, amb un entrellat inversemblant de cues i potes unglades. Damunt aquesta bestiola feréstega, dues colomes d'or empal·ludit bequejaven graciosament.

Era una obra mestra d'art, obra de fantasia fàcil, concebuda amb amor i creada sens esforç i sufriment. Aquell tortell s'havia pastat amb innocència i alegria, s'havia cuit amb l'amor d'un artista que veu acomplida la seva obra, era tot ell amarat de la noble senzillesa d'aquella jove-nalla que el sortejava amb tanta d'afició.

I jo, fervent enamorat d'aquestes coses, vaig tirar a la virolla tots els meus cabals, car sentia fretura de posseir aquella bella mostra d'art popular, com si amb ella pogués endur-me'n quelcom d'aquella gent de gràcia sanitosa i d'aquell paisatge flairós i humil. Una mica d'alegria de la fadrinalla que no comprenia el meu desig i que em mirava burleta quan m'allunyava vacil-lant, seguint els torterols dels conreus del veïnatge.

MIGDIA

MIGDIA

OTA la claretat del cel, la terra és abrandada de colors i fragàncies. Sobre la verda prada, la plata virolada curulla de ceba, olives i pebrots confitats, té lluïssors d'òpals, ametistes i topazis riquíssims. El tovalló bugadejat aleteja embojat pel vent, i les aloses, encegades amb la seva blancor, fugen enlaire piulant desconsolades.

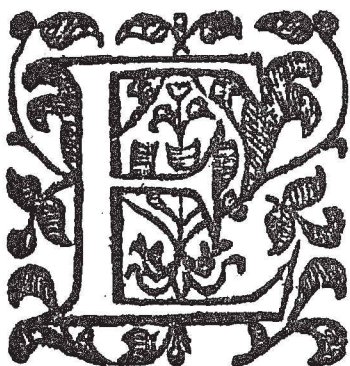
— Tu, Mingo! Tens la beguda aquí; apa, afanya't! Tu, Janot! Deixa les ovelles al solei, i vina. Au! au!... — I la mestressa dreta al bell caire de la serra, fa para-sol amb la mà per a poguer mirar a tot pler, i el seu ventre fecund ara dotze vegades, marca en sombra maragda, damunt del prat, la figura fabulosa i opulent de Pomona.

En Mingo engoleix la minestra calladament,
mirant amb amorós esplai la feina feta, la terra
destripada per la parella de vaques que remuguen
pacients sota el marge. El pastor, més poeta,
mira el navegar pausat dels núvols, el palpitar
joganer de les arbredes, el florir miraculós de
la terra.

I en la quietud del migdia s'ouen tres cops
secs, isolats en el dolç reposar de tota la natura.
Dos crestats engelosits s'embesteixen furients,
mentres les ovelles astorades els
contemplen amb mansa
devoció.

LES NOCES DEL SOL

LES NOCES DEL SOL

L paisatge era crepitant, embriac, ronc com la respiració formidable d'un animal fantàstic de virilitat. Tot viure era furiós aquella migdiada d'istiu, carnal i assolellat.

Els xiscles de la verge forçada.
El ràpid zumzeig dels insectes frisosos.
El pantejar joiós del mascle satisfet.
El xarboteig de l'aigua sadollant les terres sedents.
El renillar del cavall enzelat.
El tremolor dels arbres esponerosos.
La complanta sentimental de la tortra enyoradissa.

El ressonar profund de les entranyes dels camps esberlant-se amb l'inflor de la sement.

Tot s'agermanava amb un sol crit que l'aire portava enllà d'enllà, com si la terra hagués donat la seva ànima al sol, que la besava amb delectança infinita.

EL PASTOR

EL PASTOR

PUNTA d'alba, el pastor ha deixat la humil cabana perduda en les immensitats de la serra. El ramat feia estona que belava frisós i afamat de pasturatges nous. Les estrelles vençudes, en el cel, lluiten encara amb la claror nacarada que s'inicia a l'horitzó. La plana és encara invisible sota una mar de calitja lletosa. El pastor, boi amoixant el gos de tura que festeja joguiner al bon amo i al bon dia, mira enllà d'enllà:

— Ai, que l'amor és lluny!

L'ansat de brou de pa, fumejant i rondinador cim les brases oloroses de pi mort, no es cansa d'avisar l'acompliment del seu afer. La ramada jau condormida sota els alzinalls roents i crepitants de cigales. Brunzegen en l'aire les tonades

de la siringa de Pan, i els herbeis tremolen voluptuosament sota la folla correguda de les nimfes invisibles. El pastor esguarda la immensitat lluminosa, i sent com l'ànima li fuig vers un vilatge, que parell a un joiell d'or, lluu en els confins de la plana :

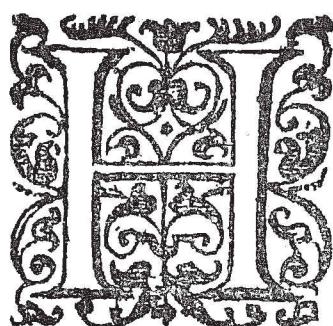
— Ai, que l'amor és lluny !

A la posta, el ramat és d'una blancor de miracle cim de la prada en ombres, i els corns entortalligats dels marrans són flames boges. Les ovelles entren lentament a la cleda cridades pel pastor... Virada! Bonica! Nevosa! Blanca! Tortra! Clapissa!... I l'últim, el petit Llebronet, nascut ahir, s'esmuny amorós encamellant a son amic que l'acarona d'esma mentres son cor i son mirar són perduts en la plana negada en les foscors de la nit que avença :

— Ai, que l'amor
és lluny !

VENTADA

VENTADA

A caigut el vespre cim la terra, acompanyat d'un vent udolant com un monstre enzelat. A la seva embranzida brutal, els pins se queixen temerosos del combat i els arbricells busquen racer amparant-se en les soques dels companys madurs.

Sota els nostres peus, les ones de la mar, esporguïdes i sobtades per la besada selvatgina, vénen a morir enfollides en els rocallars de la platja. Enllà d'enllà, les veles terroses dels pescadors fugen rabents de la tempesta, cercant un bon refugi que temen no assolir.

Al cel, juguen amb l'irada ventada. Els núvols llisquen tranquils en l'atzur, vers les muntanyes

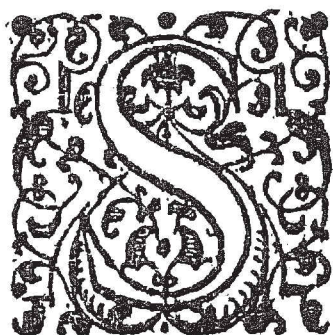
que, prometedores de pau, dormen en l'horitzó
assolellat encar. Venus somriu i parpadeja lasciva
a Orió, qui la contempla enrogit d'amorosa delec-
tança.

Cal que no ens separem, formosa. Tu necessi-
tes que la meva fortitud t'ampari del monstre que
trionfaria barroer de la teva beutat minsa: jo de
la guia que en les tenebres me donarà la teva
cabellera d'or, flamejant i lliure com
una antorxa encesa.

PAISATGE

PAISATGE

SOTA el mirador de la masia, les feixes de blat s'escalonen fins a la cloterada ombrívola, boges de llum com banderes d'or desplegadas al vent. Devora seu, el riu canta cobricelat per les arbredes totes tremoloses i apassionades pel seu besar inquiet.

Més enllà, camps sangonents, rostolls encesos, prats tendres, boscos avellutats, enrondant gentilment els pobles semblants a ramats condormits dintre de la cleda, i les masies disperses que sotgen les collites calladament amb els ullassos malfiats i escrutadors de llurs finestres.

En l'horitzó, darrera les suaus muntanyes arrodonides com les nuses d'una formosa adormida, el cobalt dur i lluminós de la mar en calma, la blavor profunda i transparent d'un cel clar.

Jo no sé pas, amada meva, si és el bon temps d'estiu que ha portat tanta vida i oriflames en els nostres camps, tant de prodigi i de somni en cels i muntanyes. Jo puc creure que el miracle ha sigut fet per la teva clara presència que tot ho amara amb orgies de llum imposant i sanitària.

I al teu encís, la terra apar un somni prodigiós, i mon rústec hostatge muntanyenc, el palau que la màgia d'un príncep indi creà en el misteri florit d'una constel·lació vagabunda.

HIVERN

H I V E R N

TRAVÉS de les portes forrellades, m'arriben sorolls espaventables. Sembla el traquejar d'esquelets damnats dansant cim la neu empedreïda per les glaçades. I en la nit que avença quimèrica, formosa meva, em manca la claror dels teus ulls.

Els focs-follets que ronden la mort qui refà els camins esborrats per la tempesta cercant l'humana presa, omplen de cicatrius les escletxes dels finestrons de ma cambra de malalt. La nit avença dolorosa, i a mi em manca l'escalfor del teu abraç.

I ma boca devé resseca com si mai hagués conegut l'empremta embriagadora d'un besar

amorós. Devé roenta per les paraules d'angoixa i de por que li dicta la febre que m'abrusa... La nit avença tenebrosa, formosa meva, i a mi em manca la frescor dels teus llavis sagnosos.

Que la claror del teu mirar pot fer-me triomfar de la nit: i el teu abraç retornar a la vida el meu cos atuit de fred: i el teu petó, aturar l'ànima que vol abandonar ma pensa, perduda ja en les misterioses i insondables profunditats de la més boja de les quimeres...! La Mort!...

RAHAB

R A H A B

TOTES les rojors palpitaven aquella tarda en la finestra de Rahab. Geranis ardents i lassos de voluptat, gladiols semblants a espases sagnants, malves roses perlejades de llàgrimes que l'amor ha tornat vermelles, clavells iguals a ferides obertes, i darrera les flors enceses, el seus llavis de pecadora cremats i botits.

Fou aleshores quan tres estrangers li demanaren hostatge: — Podem confiar amb el teu corbo i ta gran formosura? — Sou més bells i forts que els guerrers de Jerichó, i un de vosaltres tindrà un lloc triat en ma cambra i en mon llit de sàndal aromat fa poc amb flors novelles de llessamí. — No cerquem pas el teu amor, bella donzella, servents humils del Senyor qui secà les aigües

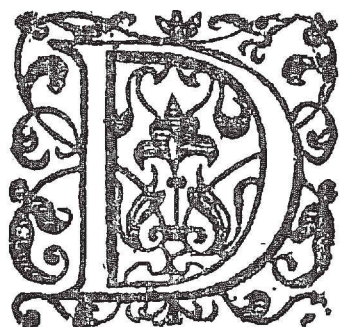

del mar Roig, fills del poble daurat d'Israel, soldats fidels del cabdill Jossué; cerquem un amagatall que ens lliuri dels perseguïdors. — Tindreu en ma casa un refugi inviolable i més tard, la llibertat; mes abans, jureu en nom del vostre Senyor i Déu qui doni resplendor a les estrelles, l'agraïment. — La teva paraula serà llei. — Quan la victòria sigui amb vosaltres i entreu embriacs de joia dintre Jerichó, vui respecte per ma casa, pels meus pares vellets, per mes germanes verges encar. — Jurem per nostre mare complir ta voluntat. — Tu, el més jove i formós dels tres, dona'm aquesta cinta roja que enronda el teu coll nervut, i llassada en la reixa de la finestra per on vos salvaré, serà després la senyal que farà ma casa inviolable...

Totes les rojors palpitaven aquella tarda en la finestra de Rahab, la meretriu. Flors ardents, llavis sangonents, i una gran cinta escarlata com la sang del Messies promès al poble d'Israel.

MARIA DEL CARME PROFESSA

MARIA DEL CARME PROFESSA

ALT la trona, un clergue miop i rígid ha lloat les teves virtuts, fent comparances amb aquelles santes que es digueren Clara d'Asís i Teresa de Jesús. El bon capellà no et coneix pas, formosa i torbadora Maria del Carme!... I els ciris de l'altar llengotegen burletes.

No ha pas vist com al tallar-te els cabells, les serps de la luxúria se cargolaven encar vives i feien al voltant de la teva testa, com un atapaït capell que la toca ha amagat hipòcritament... I els ciris de l'altar llengotegen contorsionats.

No ha pas vist que les oracions que murmures, te sortien de la boca càlides d'un foc interior, vermelles i abrusades pel contacte dels teus lla-

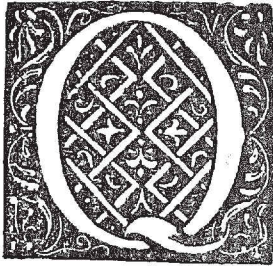
vis carnals, rebels, gonflats de besos i desitjos...
I els ciris de l'altar llengotegen sanguinolents.

No ha pas vist la claror dels teus ulls foguejants, violents, darrera els parpres closos beatíficament. D'ésser així, no hauria pas fet comparances amb la monja d'Àvila i molt menys amb la dolça companya de Sant Francesc... Sobtat i tremolós primer, més humà després, abrandat del teu foc, hauria cridat a glòria el nom de Julieta Carraciolo!...

I l'òvul del teu cor amorós i encès, viuria
encara al bell cim de cada ciri
de l'altar.

RESPHA

R E S P H A

QVAN la terra era com un jardí i els homes reien i cantaven davant dels blats pesants i les fruites madures, l'oracle parlà de venjança i de mort. Aleshores David entregà pel sacrifici a cinc descendents de Saül.

I el calvari de set creus fou aixecat en mig d'un mar d'espigues daurades, i els bleixos dels moribunds i les doloroses queixes de Respha que hi veia finir a dos dels seus fills, creuaren l'espai barrejats amb els cants dels segadors i espigoleres.

El dia finí amb la vida dels condemnats, i les fosquetats del cel s'esquinçaren per a deixar pas franc als corbs, i les cavernes s'obriren per a llibertar als llops afamats. I la mare, qui tenia el cor atravesat per dues espases i els ulls cre-

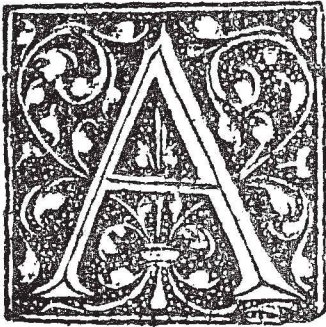
mats de llàgrimes, lliurà hores i hores els cossos
martiritzats, de les bèsties famolenques.

I caigué lassa d'amor i de lluita. I fou tan gran
el dolor del seu geste, la caritat del seu plor,
i l'esfereïdora engúnia del mirar, que les tenebres
engoliren novament els corbs, les obscures
profunditats les feres, i el sol ixent
besà els sacrificats amb llum
miraculosa.

ABISAG

ABISAG

BISAG, que vivia en l'assolellat país de Sunam en una petita cabanya bastida sota d'un olorós sicomor, estava tota ella prenyada de llum i de perfum. L'esclat vivíssim de les fruites d'or llampegava en els seus ulls, i els llimoners d'Hebrón embaumaven les seves carns.

Per això, quan els fidels de David sortiren pels pobles cercant una verge que omplenés de flors i somnis plaents els últims dies del seu Rei, el so amorós d'una flauta invisible els guià vers la petita casa florida on la Sulamita vivia.

I David ja emmaridat amb ella, vegé regalada la seva vellesa amb la música de les seves paraules, i escalfat el seu cos pels ardorosos ulls de la filla del desert, i la seva pell perfumada per les carícies d'unes mans d'ambre. I en aquell

hivern, el jardí del palau s'obrí cantant una nova primavera, enganyat per la passió del sobirà.

Morí David, deixant-li per únic tresor la seva virginitat que Salomó, son fill, respectà: que el tirà Adonias desitjà impúdicament, essent castigat amb la mort per la Providència. Que un qualsevol no podia pas somniar amb els besos d'una boca que havia daurat el son de l'Alt-Rei; ni pensar amb les carícies d'uns braços que havien sostingut el cos indecís del Fort-Rei:

ni emmirallar-se amb la claror dels ulls
que il·luminaren l'últim cant del
Poeta-Rei.

EL CONVENT

EL CONVENT

MIG caire de la serra, dominant una vall fecunda i fressejant, s'alça el convent ombriu. Una alterosa tanca l'envolta sinistrament i ofegant tota remor i palpitació de vida. Sols un xiprer que surmonta la cleda guarda amb unció un bes de sol, i un joliu campanaret bressat pel vent i acaronat de llum, estotja una ànima sonora.

A mig caire de la serra esmaragdina, el convent és una taca grisa. El sol no arruixa amb polsim d'or les parets humides i projecta devora seu ombres negres: el bon sol que patina amb amor violent totes les coses, passa sens encomanar-li la luxúria colorada de la seva llum, passa ràpidament, sens aturar-se, quan troba les llefiscositats ploraneres dels seus batiments.

La vida de les finestres i miradors és morta per unes reixes atapaïdes i turmentoses. Les portes són cegades bàrbarament i a tot temps, amb tanques forrellades. Tan sols el campanar té finestrons francs, oberts a tots els vents i a les orenetes joioses i bronzents.

Una volta cada jorn, el campanar ha de cridar els devots a oració. I la seva ànima, que és sonora i és esbogerrada, fuig de la mansió sinistre que l'envolta, rodolant rostos enllà com un cascabell de bufó embriac, cabriolejant pels cimalls i les arbredes que l'acullen amb cantúries d'ocells germans i remorejar de fontanes amigues.

REVOLTA

REVOLTA

L captaire cec qui s'havia endormiscat en la tova dolçor d'un marge herbat, se despertà torbat dolorosament per una veu, sonora i alegre, igual al dring d'un cascabell, que deia: — Oh, quina llum tan divina! Quina claror més blava! Apar que la bellesa del cel hagi baixat a la terra! —

Les paraules caigueren, una a una, com ungantades damunt dels seus ulls orbs. El mal l'enfolia, i aixecant-se fugí d'aquella veu formosa que parlava del paradís perdut de la llum divina. Caminava sens servir-se del gaiato, a les palpentes, trontollant-se, a risc de matar-se, fins que aconseguí ser a la carretera que menava a la ciutat.

Encarcarat, ert, el dolor havia agarrotat tot

el seu cos. Sols movia els ulls desorbitats, i obria i tancava les parpelles amb l'esperança remota d'un miracle que els fes renàixer a la llum. I, embogit, clamava al cel amb les paraules que sentí un dia explicar amb l'evangeli a la missa major del poble: « Senyor, tingueu pietat de mi!... Senyor, tingueu pietat de mi!... » —

Aleshores fou quan el petit burgès, qui feia el seu passeig quotidià, el vegé. De primer enduvi, aquell posat enravenat i aquell cridar d'orat li donaren païra. Després sentí misericòrdia, i acostant-s'hi poc a poc, amb temença, posà una moneda an aquella mà allargada implorant al buit.

El captaire la llençà, udolant: — ¡No ho vui això! No ho vui això! —

I l'altre, temorenc, gosà preguntar: — ¿Doncs què voleu, bon home? —

— ¡Vui veure-hi!...

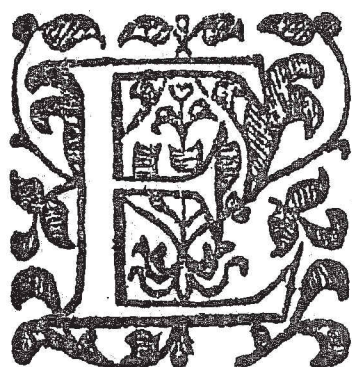
La veu sortí ronca de la gola, trencada per un singlot, xopa de les llàgrimes que sagnaven aquells ulls morts a l'alegria del sol.

El bon Nazarè era lluny d'aquells camins.

LA TRONADA

LA TRONADA

L cel s'ha obscurit xafagós, i l'aire s'és fet irrespirable. Las, sens esma per a arribar a l'aixopluc de la masia, m'he assentat vora la font a racés d'una margenada. L'aigua apar dormida en un pesarós encantament. La ment s'enfosqueix amb el cel, i els ulls sembla que se m'han de cloure per sempre.

El Llebronet, el gai i festós vedell de la vacada que pastura en el rostoll, corre cap a mi cercant el bocí de pa que cada dia li guardo en pac del seu bon comportament. M'enflaire barroer i comença a saltironejar d'una faisó estranya, no sé si de content o per la brabada del tabac que porto escampat per les butxaques de fumador descuidat i fervorós.

Al cap d'una bella estona, s'aquieta. Mulla el

morro rosat en l'immòbil cristall de la fontanella. Guaita després, astorat, a l'horitzó on llampega fortament. Parpadeja a cada flamarada i els seus ulls bondadosos són esquitxats de llumanetes sinistres. Torna a baixar la testa i sento el segar de les corretjoles per la seva llengua rasposa i poc ensinistrada encar.

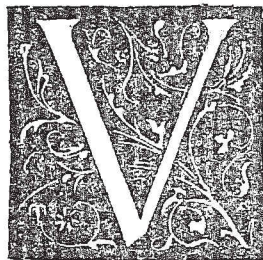
De sobte, esqueixa el cel plombós un llamp proper i un tro eixorda i rodola cloterada avall sorollant la muntanya. El Llebronet fuig vers la vacada i va a posar-se sota la Mestaia, sa mare, que l'espera amatent i el resguarda amb son ventre botit d'una altra maternitat. Immòbil, amb

la ferma ossamenta i les banyes foradant
el cel, la Mestaia apar sostenir
la nuvolada pròxima a des-
plomar-se cim la terra.

CANÇONS A EMMO

CANÇONS A EMMO

El falsiot enfollit

VN falsiot que volava bojament, trucà amb violència el balcó, enganyat per les claretats de les vidrieres, i caigué exànim de la llosana. Immòbil, les ales estirades, la cua aplanada, son cap allargant-se, son plumatge negre amb reflexes morats, semblava una creu de forjat clavada a la pedra.

Quan l'Emmo el va veure, corregué a collir-lo. L'ocell negre, quan va sentir-se acariciat per les mans suaus, va aletejar frisós, el seus ulls com boletes d'atzabeja s'obriren implorosos, va badar el bec curt i groixut i de sa gola sortí una lleu pregària pidolant la llibertat.

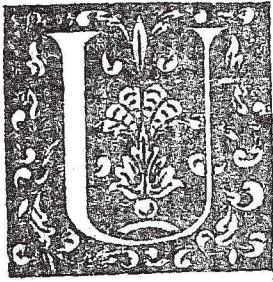
« No xisclis més, missatger del bon temps de les flors, que ja sé el que em demanes... No em miris tan fixament, que ja sé el que vols... Sé

que et fan por aquestes cases xacroses, aquests teulats grisos, i vui salvar-te... Jo et retornaré al teu palau blanc de boires i roent de serenitats, mes abans vui posar un llaç blanc en el teu coll llustrós i besar el teu pit palpitant, perquè els teus companys vegin que dintre aquesta ciutat que és com una taca oliosa, hi ha mans acariants i boques amoroses... »

L'ocell malagraït volà... De seguida fou com una picada d'insecte en un immens desert blau i esplendorós...

R V T H

R V T H

UNA volta les teves mans hagueren eixugat les llàgrimes de Noemi i acompanyat la velleta a l'enyorada pàtria, devingueren santes. Pètals de flor damunt sagnant ferida. I foren llargues i blanques talment com les d'una princesa d'ensomni, fines i mates talment com magnòlies tot just obertes la rosada del matí... Miracle!...

Aleshores, sota d'elles tota collita o el més petit treball era cosa meravellosa. I és per això que espigolant recollia una garba de blat quan les seves companyes tan sols havien tingut temps per a fer un senzill manyoc. I és també per això, que a son pas les flors s'obrien llençant d'un cop tot el llur aroma, i queia una estrella blava d'aigua a cada rosa collida, i seguia el seu camí una corona d'atzur tremolosa d'apoteosi...

Més tard, acaricià la testa de Booz i es tornà rossa sa cabellera grisa, forts els seus braços lassos, amorosa sa boca carnada, lluminosos els seus ulls apagats... Ell, a canvi de tanta jove-
nesa, l'estimà com un boig, begué sedent la be-
llesa més recòndita. I l'oració del seu gran amor
era una columna de foc que deixava el fang de la
terra i es perdia en les immensitats dels cels de
la joia.

L'amor granà. I fou mare d'un infantó com
el sol radiant... Les mans de faula formosa li
obriren els ulls a la llum, li esbandiren el front
brut encara pel llot de la vida, li signaren la boca
balba. I degut a la seva santetat, fou un
vident, se digué Obed, pare d'Isaí,
qui ho fou de David...

TAVLA

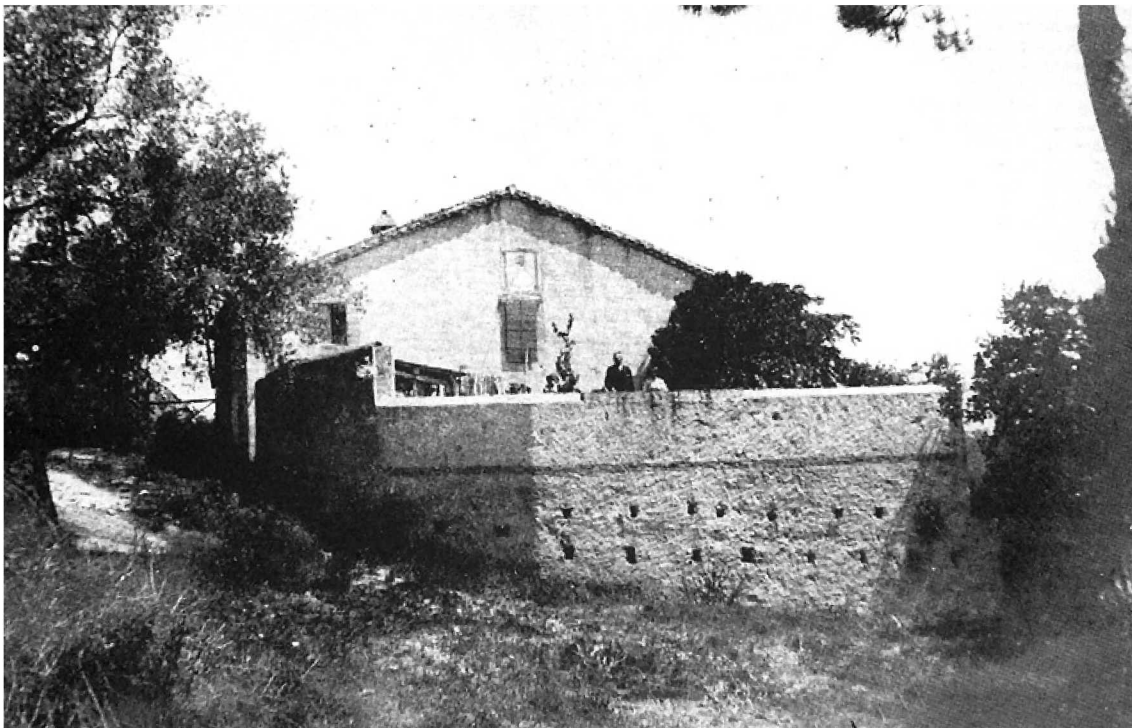
TAVLA

	<u>Pàg.</u>
A la bona memòria de Xavier Monsalvatje	7
Dijous Sant	15
Crepuscle	19
Els sorolls	23
Les tres roses	27
L'eclipsi	31
Enyor	35
La vetlla	39
El tortell	43
Migdia	47
Les noces del sol	51
El pastor	55
Ventada	59
Paisatge	63
Hivern	67
Rahab	73
Maria del Carme professa	77
Respha	81
Abisag	85
El Convent	89
Revolta	93
La tronada	97
Cançons a Emmo	101
Ruth	105

*ET QVI SCRIPSIT IN
PACI DORMIAT : ET
QVI ORDINAVNT,
IN AMITITIA
SEMPER
VIVANT
DEI*

□

EL SOLIUS DE MONSALVATJE
SELECCIÓ GRÀFICA

La rectoria de Solius, al costat de l'església de Santa Agnès, el juny de 1912. Entre el mur i l'olivera passava un caminet que era el que venia de Santa Cristina i, travessant la plaça de l'església, anava fins als masos Vilavella —escrit "Vilabella", a les Proses—, Viader i Auladell (Foto: Josep M. Vicens Compañó. Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_05333). Aquest fou el lloc on es va allotjar Xavier Monsalvatje durant la seva convalescència, els anys 1917-1920.

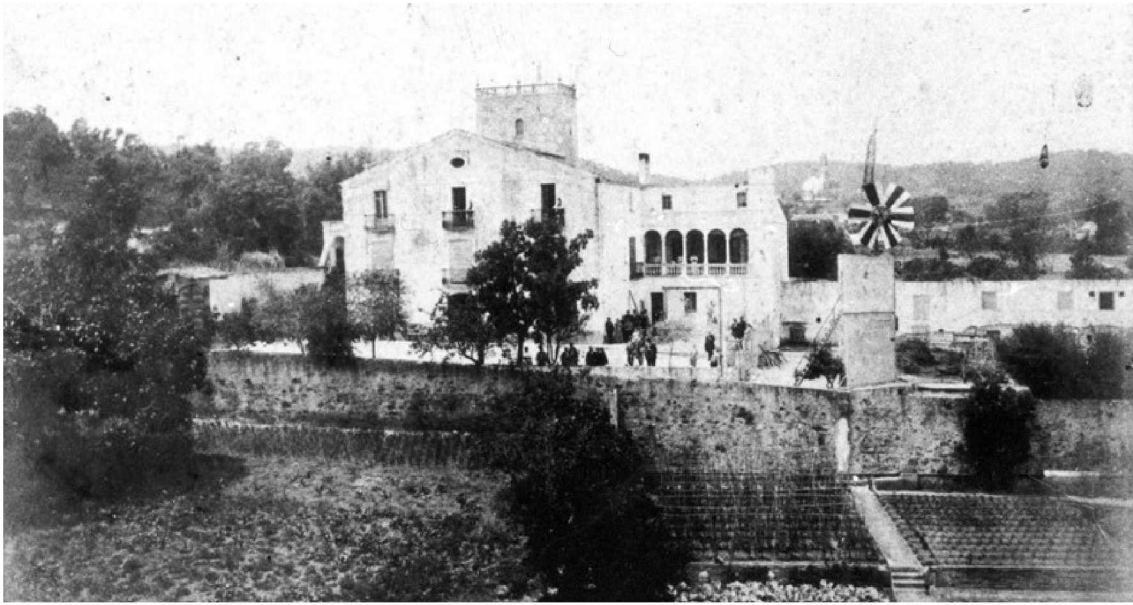
Pati interior i porta d'accés a l'edifici de la rectoria (1912) (Foto: Josep M. Vicens Compañó. Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_00249). La família Vicens - Malagrida podria haver estat la responsable d'haver convidat Monsalvatje a Solius.

Plaça i escala d'accés a l'església de Santa Agnès de Solius, un dia de celebració de comunions (1918-1926, aprox.) (Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_00247). Xavier Monsalvatje conegué alguns dels habitants de Solius, tal com reflecteixen les *Proses*.

Recordatori de les primeres comunions i de les comunions solemnes –per als nois i noies més grans– de l'any 1917. Acompanyant la mainada hi ha mossèn Jaume Bach, que va ser rector de Solius entre 1915 i 1926. A les *Proses* és substituït per un fictici mossèn Joaquim (Foto: Pere Ferrer i Barber. Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_00174).

El mas Vicens i, al darrere, com una taca blanca entre la boscúria, el campanar i l'església de Santa Agnès, el 24 de juny de 1894, dia de sant Joan (Foto: J. Bertran. Edició: Impremta Viader. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 150_00258).

Àpat en honor dels preveres, probablement a l'interior del menjador del mas Vicens. A la banda esquerra hi ha la mestressa, Trinitat Malagrida, i la seva filla Maria (1914, aprox.). Malagrida era la pubilla de can Tapioles, de Solius, i s'havia esposat amb Josep M. Vicens Compañó el 1909 (Foto: Josep M. Vicens Compañó. Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_00319).

L'històric mas Vilavella
–aquí fotografiat el
1912– està documentat
des del segle XIV.

Proper a l'església de
Solius, aquell temps
era, també, propietat
de la família Vicens.

D'aquest mas havia
de procedir "la noia
Vilabella" esmentada
per Monsalvatje (Foto:
Josep M. Vicens
Compañó. Arxiu família
Vicens Batet-Tarré,
150_05338).

Pati del mas Vicens,
pels volts de 1912. Els
cavalls, junt amb les
vaques, les ovelles i els
bocs, formaven part
d'un paisatge netament
agrícola, com era el
de Solius, i així queda
reflectit en el text de
les *Proses*. Al fons
de la imatge, dones i
nenes, assegudes, i un
gramòfon (Foto: Josep
M. Vicens Compañó.
Arxiu família Vicens
Batet-Tarré, 150_00314).

El cim del Montclar, amb una colla de nens d'alguna agrupació excursionista, traginant pedres, el 24 d'abril de 1932. En una de les seves excursions per les muntanyes de Solius, Monsalvatje visità "la font de l'Auladell, serra amunt, gairebé al bell cim del Montclar" (Foto: Joan Masó Valentí. Ajuntament de Girona - CRDI, 067299).

Àpat festiu a l'era de Sant Baldiri (1917). Tradicionalment, pocs dies després de la celebració de la primera comunió a l'església parroquial de Solius, es visitava "la petita església de les muntanyes rocoses i oloroses de Solius" propera al Montclar –tal com la descriu el nostre literat. A la dreta, Lluís Vicens Compañó omple el got del rector de Solius, mossèn Jaume Bach (Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 150_00352).

Solius surt –i sortia– al mar al paratge de Canyet. Monsalvatje explica que un dia s'arribà a "els rocallars de la platja". A la fotografia es veu un racó de la platja de Canyet, amb els seus característics penya-segats, una glorieta i un llagut de pesca (Foto: Àngel Toldrà Viazó. Col·lecció de documents audiovisuals i gràfics solts de l'Ajuntament de Santa Cristina d'Aro, 150_00283).

Devia ser pels volts de 1920 quan Monsalvatje deixà enrere aquest paisatge i, concretament, el de la rectoria i la "humil església" de Solius –aquí dibuixades per la ploma de Maria Vicens Malagrida pels volts de 1936-1939, que, quan la degué conèixer Monsalvatje, tenia set anys (Arxiu família Vicens Batet-Tarré, 150_1323).

L'estació de tren de Bell-lloc - Font Picant (1920-1930, aprox.) (Arxiu personal de Xavier Roura, 150_07321). Segons Carles Rahola, quan Monsalvatje es trobà més bé, deixà Solius. Per tornar a Girona, agafà el tren a l'estació de Bell-lloc, després d'una bona caminada. A l'estació, amb la mà ben estesa, s'acomiadà dels seus amics soliuencs.

ISBN 846973170-X

9 788469 731703